

אוכלים בבית כנסת. היות ואין צורך שהקידוש יהא במקום סעודה.

ומבאר עתה הגמרא את המנהג לקדש בבית הכנסת.

וּשְׂמוּאֵל אָמַר: אִף יְדֵי קִידוּשׁ לֹא יֵצְאוּ, קא-א
כדמפרש לקמן, שאין קידוש אלא במקום סעודה.

אותם בני אדם שקידשו בבית כנסת, שהיו נוהגין שהשליח ציבור היה מקדש בבית כנסת בליל שבת ויו"ט:

והוינן בה: אלא לרב, למה ליה לשליח ציבור לקדושי בביתיה? והרי כבר יצא ידי קידוש בבית הכנסת.

אמר רב: ידי ברכת היין לא יצאו, ואם רוצים לשתות יין אח"כ בביתם צריכים לברך שוב בורא פרי הגפן, (7) לפי שאינם יוצאים בברכת היין שבבית הכנסת, שהרי עקרו ממקומן, והוי ליה היסח הדעת. (8)

ומשנינן: כדי להוציא את בניו ובני ביתו ידי חובת קידוש. (1)

אבל ידי קידוש יצאו אעפ"י שהם אינם

1. ואף שהוא כבר יצא בקידוש, מכל מקום, לא הוי כאינו מחוייב בדבר שאינו מוציא אחרים ידי חובתן. שזה דוקא במי שאינו מחוייב כלל, כגון קטן. אבל גדול שהוא בר חיובא, אעפ"י שיצא כבר בביכ"נ מחוייב בדבר קרינן ביה. דכל ישראל ערבים זה לזה, כמבואר במסכת ר"ה כט א. הלכך יכול להוציא בניו ובני ביתו. מרדכי.

לרבי יהודה". כלומר, זהו החידוש בברייתא, שאם התחיל סעודתו קודם תשע שעות, לדברי הכל אין צריך להפסיק אלא משתחשך. ובתוס' שבמרדכי פירש שכונת הברייתא לחדש שמותר להתחיל בסעודה סמוך לסוף תשע שעות אעפ"י שיועד שלא יגמור סעודתו קודם תשעה. ואוכל והולך עד שתחשך.

ובטורי אבן שם בר"ה כתב לחדש שרק במילי דרבנן אמרינן שאעפ"י שיצא מוציא אחרים, אבל במילי דאורייתא אם יצא אינו מוציא.

7. ומיירי כששתו מן הקידוש בביכ"נ. דאם לא שתה פשיטא דלא יצאו שהרי יש הפסק בין ברכה לשתיה. רא"ש סי' ה'. וכ"ה בתוד"ה ורבי יוחנן לקמן קא. א.

והקשו עליו מסוגיין דמבואר דלרב מוציא בניו וב"ב בקידוש שהוא מדאורייתא אעפ"י שיצא כבר.

8. משמע שאם קידש בביתו שוב אי"צ לברך על היין שבתוך הסעודה. ואין הטעם משום שהקידוש שייך לסעודה, שהרי רב סבר יש קידוש שלא במקום סעודה ואפ"ה קאמר דהקידוש פוטר את היין שבתוך הסעודה. וא"כ גם בהבדלה אם הבדיל סמוך לסעודתו פטור מלברך על היין שבתוך הסעודה אע"ג דהבדלה לכו"ע אינה דוקא במקום סעודה. תוד"ה ידי יין.

ותירצו שהמקדש בביכ"נ מתכוין שלא לצאת בקידוש של ביכ"נ, ואינו מקדש אלא כדי להוציא אחרים. ומה שאמר רב "ידי קידוש יצאו", היינו באופן שלמקדש אין לו בני בית. ועוד תירצו דמיירי בבניו ובני ביתו הקטנים שאינם מחוייבים רק מדרבנן הלכך יכול להוציאם אעפ"י שכבר יצא. העמק שאלה שאילתא נ"ד אות י"ח.

ומשנין: כדי לאפוקי להוציא את האורחים ידי חובתן. (4) שלגביהם הוי קידוש במקום סעודה, (5) משום דאכלו ושתו וגנו לנים בכי כנישתא. (6)

והוינן בה: ושמואל, למה לי לשליח ציבור לקדושי בכי כנישתא, בבית הכנסת, (2) מאחר שאינו יוצא בזה ידי קידוש, לפי שאינו אוכל שם? (3)

לעיל ק ב.
והראשונים כתבו ליישב המנהג שמקדשין בכיכ"נ אפילו כשאין אורחים.

הרא"ש הביא בשם רבינו יונה דהא דאין קידוש אלא במקום סעודה אינו מדרבנן ואסמכוה אקרא ד"קראת לשבת עונג". אבל מדאורייתא יוצאים גם שלא במקום סעודה. הלכך, כיון שיש אנשים שאינם יודעים לקדש נהגו לקדש בכיכ"נ כדי שיצאו ידי קידוש לפחות מן התורה.

אולם הרא"ש חולק עליו, דהא דאין קידוש אלא במקום סעודה הוא מדאורייתא. ועיין לקמן בהערה 7 שיש שכתב כן בדעת הרשב"ם.

וכתב הרע"א שחולה האוכל ביוה"כ שחל בשבת צריך לקדש תחילה כדי לצאת מצות קידוש מהתורה לשיטה זו שקידוש במקום סעודה מעכב מהתורה ואין יוצאין בקידוש שאומר בתפילה. אר"ח ס"י תרי"ח.

והרשב"א כתב בתשובה [ח"א סי' שכ"ג] שבגלל שלפעמים יש אורחים תיקנו לקדש בכל אופן, גם כשאין אורחים. וכמו בברכת מעין שבע בליל שבת, שעיקרה ניתקן בשביל העם שבשדות שמאחרים, ומ"מ אומרים אותה גם כשכל הציבור הגיע לבית כנסת. וכענין שליח ציבור שחזור על תפילת שמונה עשרה גם כשכל הציבור התפלל, אף שעיקר התקנה היתה כדי להוציא את מי שאינו בקי. [וכע"ז בר"ן כאן].

ויש שכתב הטעם, כדי להסדיר סדר ברכות הקידוש לכל העם, לפי שיש בכל קהל וקהל רבים מבני ההמון שצריכים ללמוד נוסח הקידוש. ספר המאורות.

2. בשלמא לרב היה צריך לקדש בכיכ"נ כדי להוציא כל אותם שאין להם בני בית שלא יצטרכו לקדש בביתם. תוד"ה ולשמואל.

3. מכאן משמע דאפילו אם נתכוין בשעת קידוש לאכול במקום אחר מ"מ אינו יוצא ידי קידוש. דאל"כ מאי פריך שהרי השליח ציבור והמתפללים מתכוונים לאכול בביתם ויכולים לצאת בקידוש זה. תוד"ה ידי קידוש לעיל ק. ב. ומיהו בירושלמי מבואר דבנתכוין מלכתחילה לאכול במקום אחר יוצא ידי חובתו אפילו לשמואל. וכתבו התוס' הנ"ל שהירושלמי מיירי דוקא בשינה מקומו באותו בית מחדר לחדר, שאז מועיל מה שדעתו היתה מלכתחילה לכך. אבל מבית לבית אין מועיל לשמואל אפילו כשנתכוין מלכתחילה לכך.

4. ואם כן אסור למקדש לטעום מהיין שהרי לגביו הוא כשותה קודם קידוש. דאע"ג דרב דאמר ידי יין לא יצאו משמע דהמקדש שתה. דאל"כ פשיטא שצריך לברך אח"כ בביתו, שהרי הפסיק בין הברכה לשתיה. זה דוקא לרב. שלשיתו יצא ידי קידוש ולכן יכול לשתות. אבל לשמואל שלא יצא ידי קידוש אסור לו לשתות. רא"ש סי' ב.

אולם יש מהראשונים שסוברים שאף לשמואל שהמקדש עצמו לא יצא מותר לו לשתות בכיכ"נ ולא חשיב כשותה קודם קידוש. והוכיחו כן מסוגייתנו. מרדכי.

5. ואם אין אורחים אין לקדש בכיכ"נ והוי ברכה לבטלה שהרי הלכה כשמואל. תוד"ה ידי קידוש

קידוש בבית וסועד בעליה, לא אמר שמואל שצריך לחזור ולקדש אלא שזה נחשב לקידוש במקום סעודה.

אמר להו רב ענן בר תחליפא: זימנין סניאין פעמים רבות הוה קאימנא קמיה דשמואל, הייתי אצלו, ונחית מאיגרא לארעא, ירד מהעליה לבית אחר שקידש, והדר מקדש בבית! שגם זה נחשב שלא במקום סעודה.⁽⁸⁾

ואזרד שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: אין קידוש אלא במקום סעודה! והמקדש שלא במקום סעודה לא יצא ידי חובתו.⁽⁷⁾

סבור מינה בני הישיבה סברו דהני מילי שאין קידוש אלא במקום סעודה דוקא מבית לבית. אם קידש בבית זה והלך לסעוד בבית אחר צריך לקדש שם שוב.

אבל ממקום למקום בחד ביתא, כגון אם

מדאיבע קידוש על היין מסתמא על היין שבסעודה הוקבע. רשב"ם.

יש מהראשונים שכתב דהרשב"ם הוצרך לטעם השני כדי לומר שהוא מדאורייתא שהרי "וקראת לשבת עונג" הוא מדברי קבלה, ודברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן. תוס' חכמי אנגליה.

יש שכתב נפק"מ בין הטעמים במקדש על הפת, דלטעם הראשון גם במקדש על הפת צריך שיהא במקום סעודה. אך לטעם השני שהוא משום חשיבות היין אין זה שייך למקדש על הפת. פמ"ג במשבצות זהב או"ח סי' רע"ג סק"א.

וברא"ש הביא טעם הראשון של הרשב"ם אולם בשינוי לשון שכתב "וקראת לשבת עונג במקום עונג שם תהא קריאה".

יש מהאחרונים שכתב שהרשב"ם והרא"ש נחלקו האם דין קידוש במקום סעודה הוא דין בסעודה שצריך לעשותה במקום קידוש או שהוא דין במצות הקידוש שיהיה דוקא במקום סעודה. דלהרשב"ם הוא דין בסעודה כדכתב במקום קרייה שם תהא עונג ולהרא"ש הוא דין בקידוש כדכתב "במקום עונג שם תהא קריאה". אגרות משה ח"ו או"ח סי' ס"ג ענף ב'.

8. לכאורה אסור לעשות כן שגורם שהקידוש הראשון יהיה ברכה לבטלה. וצ"ל שהיו אורחים

ויש שכתב הטעם שהוא כמו הדלקת נר חנוכה בביכ"נ כדי לפרסם הנס. והכי נמי יש בזה פרסום גדול וקידוש השם והודאה לשמו יתברך שברכו במקהלות. ואין בזה משום ברכה לבטלה כיון שמסדרין שם הברכות לפני העם, בין בקיאים בין שאין בקיאים. ספר המכתם.

6. קשה, דהא אסור לאכול ולישון בבתי כנסיות. וי"ל דלא דוקא בביכ"נ עצמו אלא בחדרים הסמוכים ומשם היו שומעים הקידוש. או שאפילו אם הלכו מביכ"נ לאותם חדרים הוי קידוש במקום סעודה כיון שהוא באותו בית והיתה דעתם לכך מלכתחילה. תוד"ה דאכלו.

ויש שתירצו דכיון דלצורך רבים קיי"ל דמותר הא נמי צורך רבים הוא דעניי העיר על בני העיר מוטלין. מהר"ם חלאוה.

ויש שתירץ דהכא באורחים תלמידי חכמים עסקינן שמותר להם לאכול בבית כנסת. אור זרוע.

ויש שתירץ שרק לאנשי אותה העיר אסור לאכול בבתי כנסיות. אבל לאורחים מותר, שכל עיקר עשייתן על דעת שיחננו שם האורחים העוברים ממקום למקום. פסקי רי"ד.

7. והטעם לזה משום דכתיב "וקראת לשבת עונג" במקום שאתה קורא. כלומר, קרייה דקידוש שם תהא עונג. אי נמי סברא הוא,

ואף רב הונא סבר שאין קידוש אלא במקום סעודה!

דרב הונא קדיש, ואיתעקרא ליה שרגא, נכבה לו הנר לפני הסעודה, ועיילי ליה למניה הוליכו לו את כליו לבי גנניה דרבה בריה, לבית חופת רבה בנו, דהוה שם שרגא. וקדיש שם פעם שניה, וטעים מירי.

אלמא, קסבר אין קידוש אלא במקום סעודה, ולכן לא יצא בקידוש הראשון, לפי שלא סעד שם.

ואף רבה סבר: אין קידוש אלא במקום סעודה!

דאמר אבוי: כי הוונא בי מר, כשלמדתי אצל רבה, כי הוה מקדש, אמר לן: טעימו מירי כאן בביתי, דילמא אדאזליתו לאושפיזא עד שתגיעו לאכסנייתכם מתעקרא לכו שרגא, יכבה שם הנר, ולא מקדש לנו בבית אכילה, לא תוכלו לעשות שם קידוש ולא לאכול.⁽⁹⁾

ובקידושא דהכא לא נפקיתו — דאין קידוש אלא במקום סעודה. ולכן, תאכלו פה, כדי שיהא הקידוש ששמעתם ממני במקום סעודה, ותוכלו לצאת בו ידי חובת קידוש.

ומקשינן על הא דאמרן דרבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה:

איני. והאמר אבוי: כל מיילי דמר, בכל מעשיו של רבה, הוה עביד כרב. בכל מחלוקת שבין רב ושמואל נהג רבה כרב ולא כשמואל, לפי הכלל דהלכתא כרב באיסורא. לבר חוץ מהני תלת הלכות, דעביד בהם כשמואל, אעפ"י שרב חולק בהן על שמואל. ואלו הן:

א. מתירין ציצית מבגד ישן כדי לקשרה לבגד חדש [ורב אסר משום שאין לבטל מצות ציצית מהבגד הראשון].

ב. ומדליקין מנר חנוכה הדולק לגר חנוכה אחר [ורב אסר משום ביזוי מצוה של הנר הראשון, אלא ידליק מנר שאינו של חנוכה].

ג. והלכה כרבי שמעון בגרירה.

דתניא: רבי שמעון אומר: גורר אדם מטה כפא וספסל על הקרקע בשבת, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ [שהוא תולדה של מלאכת חורש בשדה, או תולדה של מלאכת בונה בבית]. דסבר רבי שמעון דבר שאין מתכוין מותר [ורב פסק כרבי יהודה, שנחלק על רבי שמעון, ואוסר דבר שאינו מתכוין].

ומאחר שרבה היה נוהג בכל דבר כרב, אמאי פסק כשמואל שצריך קידוש במקום סעודה, ולא כרב הסובר שאין צריך קידוש במקום סעודה?

ומתרצינן: רק כחומרי דרב הוה עביד, רק

לאכול שם, אלא נחית לאיגרא ושם קידש. שפת אמת.

9. ומה שלא היה מקפיד על עצם הסעודה שלא יאכלו, משום שיוכלו להשלים אותה למחר

שאכלו באיגרא, ושמואל קידש שם קודם כדי להוציאם ואח"כ קידש לעצמו למטה. ועוד יש לומר ששמואל קידש רק פעם אחת למטה. ואשמעינן רב ענן שאעפ"י שהיה לו הכל מוכן למעלה מ"מ לא קידש, כיון שלא היה בדעתו

דעתו מהשתיה, והביאו לו שם יין [וכן בכל דבר הנאכל], אין צריך לברך שנית על היין. (1)

מיתיבי מהא דתניא: שינוי מקום — צריך לברך. שינוי יין — אין צריך לברך.

תיובתא דרבי יוחנן דאמר דאף בשינוי מקום אין צריך לברך!?

ומסקינן: תיובתא!

יתיב רב אידי בר אבין קמיה דרב חסדא, ויתיב רב חסדא וקאמר משמיה דרב הונא: הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך, לא שנו אלא שהשינוי היה מבית לבית. אבל אם שינה באותו בית ממקום למקום, כגון מבית לעליה — לא הוי שינוי, ואין צריך לברך שוב. (2)

אמר ליה רב אידי בר אבין: הכי תנינא ליה במתניתא דבי רב הונא, ואמרי ליה שכן

היכן שרב הוא המחמיר היה נוהג רבה כמותו. אבל בקולי דרב, במקום שרב הוא המקיל, כגון בענינו, שרב מקיל שאין צריך קידוש במקום סעודה, לא הוה עביד כמותו.

ורבי יוחנן אמר: אותם אנשים המקדשים בבית כנסת אף ידי יין נמי יצאו, ואין צריכים לברך בורא פרי הגפן על היין ששותים בביתם, כיון שלא הסיחו דעתם משעה שבירכו בבית כנסת על היין, שהרי דעתם לאכול ולשתות בביתם. (10)

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה. שמצינו שהוא סובר ששינוי מקום בלבד אינו מצריך ברכה חדשה.

דאמר רב חנין בר אבוי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן: אחד שינוי יין מי ששותה יין ובאמצע שתייתו הביאו לו יין מחבית אחרת, וטעמו שונה מהקודם, בין אם הוא משובח ממנו או גרוע ממנו, ואחד שינוי מקום, אם הלך באמצע שתייתו לבית אחר ולא הסיח

בדמם ותיקנו הודאה "הטוב" שלא הסריחו "והמטיב" שניתנו לקבורה. תוד"ה שינוי יין.

2. ולעיל לגבי קידוש במקום סעודה אמרינן דהוי שינוי גם ממקום למקום בבית אחד. וצריך לחלק ביניהם, דלענין קידוש בעינן מקום סעודה ממש ומקום פיתא גרים. אבל לענין שינוי מקום בעקירה גמורה תליא מילתא. ביאור הלכה או"ח סי' קע"ח ד"ה בבית עפ"י מהר"ם חלאו"ה.

והר"ן כתב לחלק מדלעיל, דהתם לגבי קביעות סעודה לא הוי אלא במקום סעודה ממש שאין דרך בני אדם לקבוע מקום סעודה בתוך כל הבית. אבל כאן גבי שתיית יין אין אדם מיוחד מקום מיוחד בבית לשתייתו. והוסיף דלפי"ז בפת דאדם קובע לאכילתו מקום מיוחד

שיאכלו שלש סעודות ביום. או שמא יוכלו לאכול במקום אחר שיש שם נר ואין שם יין. תוד"ה ובקידושא.

10. ומירי ששתו בביכ"נ מהיין. אע"ג דלענין קידוש אי"צ לשתות אלא יוצאים בשמיעה לבד, מ"מ לגבי ברכת היין אם לא ישתה כאן ודאי שיצטרך לברך עוד פעם בביתו. שהרי הוי הפסק בין ברכה לשתיה. תוד"ה ורבי יוחנן.

1. אבל מברך "הטוב והמטיב" כשהביאו לפניו יין משובח מהראשון [ו"א אפילו השני גרוע מהראשון רק שלא יהא גרוע כ"כ שלא יוכלו לשתותו אלא ע"י הדחק]. ותיקנו ברכה זו על היין משום הרוגי ביתר שזיבלו הנכרים כרמיהם